

BO'LAJAK TARBIYACHINING NAZARIY VA PEDAGOGIK TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

*Xolmirzaeva Gulbaxor Baxodirovna
Andijon davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya: Berilgan maqolada bo'lajak tarbiyachining oliy ta'lim muassasalarida nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirishni qo'llab quvvatlashda shart sharoitlar yaratish muhimligi va kasbga oid qarashlarini takomillashtirishning nazariy-amaliy asosi yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: bo'lajak tarbiyachi, muammo, pedagogik tafakkur, pedagogik madaniyat, kasbiy imidj.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ РАЗВИТИЯ ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

*Холмирзаева Гульбахор Баходировна
Преподаватель кафедры дошкольного образования
Андижанский государственный педагогический институт*

Аннотация: В данной статье освещена важность создания условий для поддержки развития теоретико-педагогического мышления будущего педагога в высших учебных заведениях и теоретические и практические основы совершенствования его взглядов на профессию.

Ключевые слова: будущий педагог, проблема, педагогическое мышление, педагогическая культура, профессиональный имидж.

PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF DEVELOPING THEORETICAL AND PEDAGOGICAL THINKING OF THE FUTURE TEACHER

*Kholmirzaeva Gulbakhor Bakhodirovna
Teacher of the department of pre-school education
of Andijan State Pedagogical Institute*

Annotation: In this article discusses about the importance of creating conditions for supporting the development of theoretical and pedagogical thinking of the future educator in higher educational institutions and the theoretical and practical basis of improving his views on the profession are highlighted in the given article

Key words: future educator, problem, pedagogical thinking, pedagogical culture, professional image.

Kirish. Nazariy va pedagogik tafakkur muammosiga falsafiy va psixologik yondashuvlarni o'rganish - biz ko'rib chiqayotgan hodisani tarbiyachining asosiy kasbiy sifati shaklida asoslash imkonini berdi, bu uning kasbiy va shaxsiy rivojlanishining vositasi va natijasidir.

Shuning uchun biz ta'lim muassasasi sharoitida talabalarning nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirishni pedagogik qo'llab-quvvatlashning mohiyatini ko'rib chiqishga o'tish mumkin deb hisoblaymiz. Shuni hisobga olish kerakki, bu sifat kasbiy ta'lim olish jarayonida ortmaydi, balki yangi bosqich, shaxsning pedagogik voqeligini «ko'rish» darajasi bo'lib, kundalik hayotdan pedagogik hodisalarni nazariy tushunishga o'tishni belgilaydi. Binobarin, nazariy va pedagogik tafakkurni tarbiyachilik kasbini tanlagan yosh shaxsning shaxsiy salohiyatining namoyon bo'lishi sifatida hisobga olish kerak, uning muvaffaqiyati asosan ta'lim muassasasining atrof-muhit sharoitlari bilan belgilanadi, bu esa talaba uchun imkoniyat yaratadi.

Pedagogika yo'nalishidagi oliy o'quv yurtlarida talabalik maqomiga erishgan har bir yosh ta'lim oliish jarayonini boshlamaydi, balki o'zining pedagogik «ta'limini» davom ettiradi, o'zini o'zi rivojlantirishning yangi sifat darajasiga o'tadi. U o'ziga xos pedagogik madaniyat tashuvchisi bo'lib, o'zining pedagogik faoliyatining ufqlarini ochgan holda, insoniyat tomonidan to'plangan pedagogik meros bilan «madaniyatlar muloqoti»ga kirishadi. Va kelajakdagi tarbiyachining o'z kasbiy rivojlanish yo'nalishi ko'p jihatdan bu jarayon qancha davom etishiga bog'liq.

Adabiyotlar sharhi. Shu sababli, gumanistik pedagogika tamoyillariga muvofiq, «erkin ta'lim» g'oyalari qaytsak (P.P.Blonskiy, K.N.Ventsel, P.F.Kapterev, S.I.GESsen, N.I.Pirogov va boshqalar) rivojlanishni pedagogik qo'llab-quvvatlashni ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir. Bo'lajak tarbiyachining nazariy va pedagogik tafakkuri tarbiyachining individual g'oyalardan pedagogik nazariyaga ko'tarilish orqali o'quvchi shaxsining ichki salohiyatini rivojlantirish, uning sub'ektiv tajribasini boyitish mumkin bo'lgan pedagogik sharoitlarni tashkil etishga qaratilgan faoliyati xisoblanadi.

Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, nazariy va pedagogik tafakkurni rivojlantirishni pedagogik qo'llab-quvvatlashning mohiyati o'quvchiga atrof-muhit ta'sirini, ijtimoiy munosabatlarni, muhim odamlarning

bahosini, ommaviy axborot vositalarini, pedagogik faoliyatga qarashlarini tushunishi uchun sharoit yaratishdir. Kasb haqidagi g'oyalar, "kasbdagi o'zini o'zi" obrazi, ma'nolari, qadriyat yo'nalishlari va boshqalar, ularni tushunish va nazariya nuqtai nazaridan asoslash, ya'ni, ularni nazariy kontekstga kiritish, ularni o'z faoliyatining ichki tartibga soluvchisi, o'zining "pedagogik kredosi"ga aylantirishdir.

Boshqa tomondan, N.X.Besselning ta'kidlashicha, «talaba butun umri davomida o'zini rivojlantirish uchun kuch va irodaga ega bo'lmaguncha, uning ma'naviy va jismoniy kuchiga mos keladigan vazifani tinimsiz ishlab chiqmaguncha» o'z maqsadiga erisha olmaydi.[1] Ushbu fikrdan kelib chiqqan holda, biz pedagogik yordam talabani nazariy va pedagogik tafakkurning umumiy g'oyasini tushunishi uchun shart-sharoitlarni yaratishni, unga kasbiy sifat sifatida munosabatni shakllantirishni o'z ichiga olishi kerak degan xulosaga keldik. Voqelik hodisalari va jarayonlari, ularning haqiqiy ma'nolarini ochib berish - uni professional sifatida tashkil etuvchi narsa. Bu, o'z navbatida, bo'lajak tarbiyachining o'zini-o'zi rivojlantirish va o'zini-o'zi takomillashtirish istagini uyg'otish, o'zini anglash, o'z pedagogik faoliyatining ma'nosini topish va «o'zini rivojlantirish» uchun ajdodlar tajribasiga murojaat qilish uchun kuchli turtki bo'ladi.

Muhokama. Shunday qilib, bo'lajak tarbiyachining nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirishni pedagogik qo'llab-quvvatlash - bu tarbiyachi tomonidan o'quvchilarning sub'ektiv tajriba ma'lumotlaridan pedagogik nazariyaga ko'tarilishini boshlashning to'g'ri tashkil etilgan jarayonidir. Pedagogik tashabbusning mohiyati talabalarining pedagogik faoliyat haqidagi individual g'oyalarini yangilash uchun sharoit yaratishdir;

- ularning «o'zlariga kirish» (G.G. Shpet)ni pedagogik g'oyalar manbai sifatida kashf qilishlari;
- voqelikni o'zgartirish uchun ijodiy qobiliyatlarni faollashtirish;
- o'zining pedagogik faoliyatining ma'nosini topishga yordam berish;
- kasbiy imidjini yaratishga ko'maklashish;
- shaxsiy qadriyatlar tizimini belgilashda, o'zingizning professional va shaxsiy rivojlanishingiz strategiyasini tanlashda yordam berish.

Yuqoridagilarga asoslanib, biz pedagogik universitet talabalarining nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirishning pedagogik omillari, shartlari, shartlari, qonuniyatlari va tamoyillarini aniqlashga keldik. Nazariy tadqiqotlar davomida biz kelajakdagi tarbiyachining nazariy va pedagogik tafakkurining mazmunli kontsentrati-bu o'z pedagogik faoliyati kontseptsiyasi, tarbiyachining kasbiga oid qarashlar, g'oyalar, qarashlar, qadriyatlar to'plami bo'lib, u mustaqil ravishda mavzu tajribasini olish jarayonida olingan turli xil g'oyalarni umumlashtirish asosida qurilgan. Ushbu ta'lim «universitetda o'qishni boshlash bilan bog'liq» yangi ixtiro «emas; bu yigit yoki qiz - «kundalik pedagogik ongni tashuvchisi» [213, 55]- muhim odamlarning fikri, ommaviy axborot vositalarida bayonotlari, hayotiy tajribalari, atrof-muhit sharoitlari va boshqalarga ega bo'lgan pedagogika universiteti talabasi maqomini olishdan oldin mavjud bo'lgan.

Talabani individual tajribasiga murojaat qilib, uni talabga javob beradigan, dolzarb qiladigan tarbiyachi o'quvchiga o'ziga qarashga, pedagogik faoliyatning ichki munosabatlarini, ideallarini, ko'rsatmalarini «yuzaga chiqarishga», ularni anglashga, ularga ma'no berishga, yangi g'oyalar bilan boyitishga, nazariy jihatdan asoslashga yordam beradi.

Pedagogika fanlarini o'rganish jarayonida olingan ma'lumotlarni idrok etish orqali talaba uni mavjud g'oyalar bilan "bog'laydi", o'z tushunchasiga kiritadi, kengaytiradi va nazariy yo'nalish beradi. Bunday holda, shaxsiy hayotiy tajriba pedagogik ma'lumotga ega bo'lgan shaxs o'z kasbiyligi binosini quradigan poydevorga aylanadi va ularsiz buni amalga oshirish mumkin emas. Pedagogik fanlarni o'rganishda unga ko'tarilish talabaga olingan ma'lumotlarning shaxsiy ma'nolarini ochishga, o'z hayotiy vaziyatlarini retrospektiv tahlil qilishda sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatishga, muayyan pedagogik harakatlarni talablarga muvofiqlik nuqtai nazaridan baholashga imkon beradi.

Shunday qilib, o'quvchining shaxsiy hayotiy tajribasiga tayanish bo'lajak tarbiyachining nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirishning eng muhim omilidir.

Keyingi hal qiluvchi omil - bu individual va jamoaviy aks ettirishni amalga oshirish. Psixologiyada refleksiya insonga harakatlar (tashqi va ichki) va bu harakatlar natijalari o'rtasidagi aloqalarni ko'rish imkonini beradigan nazariy fikrlash mexanizmi sifatida qaraladi. T.P.Venigorodskaya [2] ning so'zlariga ko'ra, aynan erta o'smirlik davrida o'ziga va boshqalarga qaratilgan fikrlash xatti-harakatlarning ichki tartibga soluvchisi sifatida mustaqil ahamiyatga ega bo'ladi. Ongning mikrodialogi sifatida amalga oshiriladigan aks ettirish boshqaruv o'chog'ini tashqi muhitdan «ichkariga» o'tkazadi, bu odamga o'z faoliyatini semantik darajada mustaqil ravishda tartibga solish, ma'lum harakatlarni ma'naviy va qadriyatlar asosida tanlash va baholash imkoniyatini beradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, aks ettirishning mohiyatida «uchinchi shaxs», «tashqaridalik» (L.N. Kulikova) pozitsiyasi yashiringan bo'lib, bu sizga vaziyatga chetdan qarashga, mavjud sharoitlarni tartibda xolisona baholashga imkon beradi.

Mulohaza ham ikki yo'nalishliligi tufayli nazariy va pedagogik tafakkurni rivojlantirish omiliga aylanadi, bu esa bo'lajak tarbiyachi - o'ziga nisbatan kuzatuvchi va bolaga nisbatan tadqiqotchining ikki tomonlama pozitsiyasini belgilaydi. O'quvchi aks ettirish orqali o'quvchi harakatlarining (xayoliy yoki real) ichki sabablarini

aniqlaydi, aniq ko'rishlardan muammoga o'tadi, tahlil qilinayotgan vaziyatning pedagogik ma'nolarini aniqlaydi va nazariy asoslangan yechim sifatida pedagogik ta'sir o'lchovini o'rnatadi.

Muloqot tarzida amalga oshiriladigan jamoaviy mulohaza o'quvchilarning jamoaviy aqliy faoliyati uchun sharoit yaratadi, ularga ma'no almashishga, boshqalarning fikrlaridan xulosa chiqarishga, fikrlar va g'oyalarning qadr-qimmatini his qilishlariga imkon beradi. O'z shaxsiyatining nomuvofiqligi, bu o'z-o'zini intensiv bilishga olib keladi va o'z-o'zini har tomonlama takomillashtirish, shu jumladan professional fikrlash uslubini o'z-o'zini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Shunday qilib, ichki manbaalar, aloqalar, hodisalarning mohiyati va ma'nosi haqidagi bilimlarga asoslangan jamoaviy va individual fikrlash ularning tashqi ko'rishlarini - xatti-harakatlarini, munosabatlarini chuqurroq tushunishni ta'minlaydi va bo'lajak tarbiyachiga zo'ravonliksiz ta'limni boshqarish jarayoni bilan bog'liq pedagogik qarorlar qabul qilishga asos bo'ladi.

Biz ko'rib chiqayotgan jarayonda bir xil darajada muhim omil - bu talabalarga taqdim etiladigan ma'lumotlarning muammoliligi. Bu qoidaning ahamiyati, eng avvalo, muammoni fikrlashning manba va zarur sharti sifatida tushunish bilan oqlanadi. [3] Bu muammodagi qarama-qarshilik - fikrni rivojlantirish uchun ichki impuls tufayli mumkin bo'ladi. Qarama-qarshilik bilan to'qnashuv aqliy izlanishni faollashtiradi, intellektual kuchlanishni keltirib chiqaradi, o'quvchining ijodiy faoliyatini shakllantiradi va shu bilan yangi g'oyalar tug'ilishi uchun qulay sharoitlar yaratadi, aqliy faoliyatning individual o'ziga xosligini ochib beradi, hodisalar va jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunadi va sabab-oqibat munosabatlariga asos bo'ladi. Bu yerda pedagogika fanida qo'yilgan savollarga mustaqil ravishda javob izlash imkoniyati paydo bo'lishi muhim, bu talabani nafaqat o'quv jarayonining, balki umuman ilmiy bilimlarning sub'ektiga aylantiradi.

Shunday qilib, talabalarga taqdim etiladigan ma'lumotlarning muammoli tabiati ularning pedagogika faniga faol munosabatini uyg'otadi, o'rganilayotgan materialga yana sinchiklab o'rganish, uni o'ziga xos tarzda qayta ishlash, paydo bo'lgan savollarga javob topish va shakllantirish istagini uyg'otadi. Pedagogik voqelikni analitik idrok etishga, birinchi navbatda pedagogik faoliyatni nazariy tushunishga munosabat, bu uning nazariy va pedagogik tafakkurni rivojlantirish omili sifatidagi ahamiyatini belgilaydi.

Natija. Bo'lajak tarbiyachining nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirish omili ham birlamchi manbalar bilan ishlashning ustuvor yo'nalishlarini tanlashdir. Ushbu omilni aniqlashda biz talabalarga o'quv qo'llanmalari va darsliklarini taklif qilishda «qayta ishlangan» materialni o'z ichiga olgan, muallifning (ba'zan jamoaviy) faktlarni talqin qilishi, sub'ektiv pozitsiyani aks ettiruvchi xulosalardan kelib chiqdik. Muayyan odamlarning aqliy faoliyati natijasini yuqori e'tibor berib, biz talabaga o'z qarashlari huquqini rad etamiz, matnni o'zimizning ma'nolarimiz bilan to'ldirish imkoniyatidan maxrum etamiz, muallif va talaba o'rtasiga sun'iy to'siq qo'yamiz. Buning natijasida o'quvchi suhbat mavzusi mavqeini yo'qotadi va boshqa odamlarning fikrlarini iste'mol qiluvchi mavqega ega bo'ladi. Birlamchi manbalar bilan ishlash, aksincha, «yopiq» muloqot muhitini yaratadi, muallif va o'quvchini yagona kontekst bilan bog'laydi, yagona semantik maydonni, umumiy qarashni, pedagogik voqelik hodisalarini tushunish va namoyish qilishni yaratadi. Shu bilan birga, shubha, kelishmovchilik, rad etish, g'azablanish va hatto norozilik harakatlari chiqarib tashlanmaydi, bu talaba - o'quvchining sub'ektiv pozitsiyasini kuchaytiradi va uning aqliy faoliyatiga hissiy resurslarni kiritish, ma'naviy ishlarni faollashtirish, intellektual kuchlarning kuchlanishi haqida gapiradi. Aynan shu muhitda pedagogik voqelikni yangi pozitsiyalardan anglash, o'z kasbiy faoliyatining ma'nolarini boyitish, pedagogik fikrlar va g'oyalarning paydo bo'lishi, nazariy va pedagogik fikrlash imkoniyatlarini tashkil etuvchi «kasbdagi o'z imidjini» yaratish uchun sharoit paydo bo'ladi.

Bu omillarning o'zaro ta'siri talabalar - bo'lajak tarbiyachilarning nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirishni pedagogik qo'llab-quvvatlash uchun asosdir. Talabalarning nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirishni pedagogik qo'llab-quvvatlashning mohiyatini bilish, shuningdek, ushbu jarayonni belgilovchi omillarni o'rganish jarayonni qo'llab-quvvatlaydigan va faollashtiradigan pedagogik shart-sharoitlarni tavsiflashga imkon beradi. Bo'lajak tarbiyachining nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirish shu bilan birga, biz «rivojlanish sharti» ta'rifini «sub'ektning sifat jihatidan yangi darajaga erishishini ta'minlaydigan muayyan chora-tadbirlar va usullar majmuini ifodalovchi psixologik-pedagogik kategoriya» deb tushunishdan kelib chiqdik. [4]

Bo'lajak tarbiyachining nazariy va pedagogik tafakkurini rivojlantirishning birinchi shartini shakllantirish va asoslashning boshlang'ich nuqtasi sifatida K. D. Ushinskiy quyidagilarni ta'kidlaydi: «bunday tarbiyachi yo'q-ta'limning o'ziga xos, ammo kichik, ammo noaniq nazariyasiga ega bo'lmagan amaliyot K. D. Ushinskiyning g'oyasidan kelib chiqib, biz nazariy va pedagogik fikrlashning asosiy protsedurasini-ma'lumot, qadriyatlar, xabarlarini talqin qilishdan iborat tushunishni tushunishda topilgan uning asoslarini izlashga murojaat qildik; ularni tayinlash, ya'ni o'z tafakkuriga kiritish va ular bilan erkin ishlash Tushunish «kundalik» fikrlash uchun ham xosdir, ammo bu jarayonga juda aniq «nazariy» ma'no beradigan xususiyat mavjud: qabul qilingan narsani sub'ektiv qayta ishlash, uning mazmuni va ma'nosini ochib berish, ma'lumotni o'z kontekstiga, uning kontseptsiyasiga kiritish orqali Bo'lajak tarbiyachiga kelsak, bunday» professional kontekst «kelajakdagi pedagogik faoliyat kontseptsiyasi bo'lib, u bir vaqtning o'zida K. D. Ushinskiy aytgan» ta'limning o'ziga xos

kichik, tumanli nazariyasi « dir.

Bu bizga kelajakdagi tarbiyachining nazariy pedagogik tafakkurini rivojlantirishning birinchi shartini talabalarni kelajakdagi kasbiy pedagogik faoliyatning o'z konsepsiyasini loyihalash jarayoniga kiritish sifatida shakllantirishga imkon berdi.

Kelajakdagi kasbiy pedagogik faoliyat konsepsiyasi tushunchasining ta'rifini ishlab chiqishda biz «konsepsiya» va «kasbiy pedagogik faoliyat» toifalarini tushunishga harakat qildik va bizni qiziqtirgan xususiyatlarni ta'kidlashga harakat qildik. Kasbiy pedagogik faoliyat deganda biz «pedagogik jarayonda o'quvchining shaxsini tarbiyalash, rivojlantirish va o'z-o'zini rivojlantirish uchun maqbul shart-sharoitlarni yaratish va erkin va ijodiy ifoda etish imkoniyatlarini tanlashga» qaratilgan ijtimoiy faoliyatning alohida turini tushunamiz . [5]

Biz konsepsiyani nazariy asoslangan g'oya, ya'ni "hodisa va jarayonlarni tushunishni belgilovchi, fundamental tushuncha, yetakchi g'oya bilan birlashgan qarashlar tizimi" deb qaraymiz [6]. Shu bilan birga, g'oya "voqelikni ko'zlangan maqsadga, idealga erishish yo'nalishida o'zgartirishning mazmuni va usullari haqidagi fikrdir" [7]. Pedagogik konsepsiya "ushbu jarayonlarning mohiyatini yaxlit anglash asosida o'qitish va tarbiya vositalari tizimini qurish yo'lini" ko'rsatadi [8].

Xulosa. Shunday qilib, kelajakdagi kasbiy va pedagogik faoliyat konsepsiyasi -bu nazariy jihatdan asoslangan, umumiy g'oya bilan birlashtirilgan va pedagogik jarayonda talaba shaxsini tarbiyalash va rivojlantirish uchun sharoit yaratish usulini ko'rsatadigan bo'lajak tarbiyachining (pedagogika universiteti talabasi) qarashlari tizimi. Nazariy asoslash o'z kasbiy va pedagogik faoliyatining shaxsiy ma'nolarini aniqlashni va muallifning g'oyasini ma'lum bir nazariy kontekstga kiritishni o'z ichiga oladi. Biz birinchi navbatda uning kelajakdagi kasbiy va pedagogik faoliyat konsepsiyasining muallifiga, ya'ni to'g'ridan-to'g'ri kelajakdagi tarbiyachiga, ma'lum bir talabaga tegishli ekanligiga e'tibor qaratamiz. Shu bilan birga, mansublik biz tomonidan nafaqat ijodiy ijod sifatida, balki ichki qabul qilish, tushunish, tushunish uchun zarur bo'lgan shart bilan bilim olish sifatida ham tushuniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Калиниченко А.В. Педагогические условия развития самоактуализации студентов в процессе изучения иностранного языка (корейского): Дис. канд. пед. наук. - Хабаровск, 2003. – С. 54.
2. Звенигородская Г.П. Педагогические условия развития рефлексивных способностей учащихся в образовательном процессе: Дис. канд. пед. наук. - Хабаровск, 1997. - 205 с.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии.- СПб., 2002.- 720 с. Брушлинский А.В. Мышление и прогнозирование. - М., 1979. - 294 с. Тихомиров О.К. Психология мышления. - М., 1984. - 354с.
4. Само Дурова Т.В. Педагогические условия развития творчества будущих учителей в процессе научно-исследовательской деятельности / * тт .. ,, Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. - Комсомольск-на-Амуре, 2000. С. 43.
5. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: Для студ. Высш, и сред. Пед. учеб, заведений. - М., 2000.- С. 37.
6. Кульневич С.В. Педагогика личности: от концепций до технологий. Ростов н/Д., 2001.- С.5.
7. Загвязинский В.И., Атаханов Р. Методология и методы психологопедагогического исследования. - М., 2001.-С. 198
8. Кульневич С.В. Педагогика личности: от концепций до технологий. Ростов н/Д., 2001.- С. 5.